

DE JOSÉ BOSCH Y HERMANO A BOSCH Y CÍA

M. DOLORS NIETO I SABATER

Presentació

Gairebé trenta anys separen les dates del 20 de desembre de 1879 —data de la constitució davant notari de la societat José Bosch y Hermano— de la de 21 de maig de 1909, quan es constituí —també davant notari— la societat Bosch y Cía. Trenta anys en els quals, com es podrà veure, la fassina inicial s’ha consolidat progressivament com una de les empreses de fabricació d’anís més importants d’Espanya, que exporta el seu producte principal, l’Anís del Mono, arreu del món.

Aquestes dues dates signifiquen, també, el canvi generacional a l’empresa. La constitució l’any 1879 de la societat José Bosch y Hermano la duen a terme els germans Josep i Vicenç Bosch Grau, mentre que la constitució de Bosch y Cía. la formalitzen els fills de Vicenç, Francesc i Vicenç Bosch Costa i també la vídua —Llúcia Costa—, aquesta com a usufructuària, després de la mort de Vicenç Bosch Grau i d’haver formalitzat el repartiment de la seva herència.

El 20 de desembre de 1879, els germans Josep (Badalona [1836]) i Vicenç (Badalona 1845) Bosch Grau, ambdós

majors d’edat, dedicats al comerç i residents a Badalona, constitueixen davant el notari de Barcelona Jacint Demestre la societat José Bosch y Hermano. En el document de constitució s’esmenta que fa uns anys que tenen una fàbrica d’aiguarent. No és, doncs, l’inici de la seva activitat empresarial ni tampoc de la raó social, encara que sí ho serà per a qualsevol qüestió jurídica.

Els inicis de l’activitat industrial

El moment precís d’inici de l’activitat empresarial conjunta dels germans Bosch és desconegut, però caldria situar-lo a l’abril de 1877, tot i que Josep Bosch ja s’hi dedicava anteriorment i Vicenç sembla que comença a tenir-hi alguna relació des de 1875.¹

A l’Arxiu Històric de la Ciutat de Badalona, hi ha la documentació del fons de l’Ajuntament de Badalona. En data 1 de juliol de 1874 Josep Bosch Grau és inscrit al *Padró de la matrícula de la contribució industrial i de comerç* i hi cotitza per dos conceptes. D’una banda, per una tenda de vins

i aiguardent (per tant, comerç a la menuda) i, de l'altra, per un alambí per fabricar aiguardent per un període de dos mesos (per tant, un element de transformació). Amb aquests mateixos dos conceptes es troba en el padró de la matrícula de l'exercici econòmic 1874-1875. Malauradament no se'n conserva cap altre fins a l'exercici 1878-1879, on consten pels mateixos conceptes els germans Josep i Vicenç Bosch. Els padrons de les matrícules dels anys que falten haurien d'ajudar a saber quan s'incorpora al negoci Vicenç Bosch Grau.

Afortunadament l'empresa ha conservat la documentació des dels seus inicis fins a l'actualitat (encara que hi ha un buit important de quan la documentació es conservava a les oficines que l'empresa tenia a Barcelona, al carrer de la Mercè), i és a l'Arxiu d'Anís del Mono on es troba la documentació que permet de situar la data d'inici de l'activitat empresarial dels dos germans. Així, el llibre *Diari ním. 1*, s'inicia el 5 d'abril de 1877 amb l'anotació següent: «Libro Diario con que José y Vicente Bosch hermanos dan

Targeta publicitària de l'empresa —potser la primera— datada entre 1879 i 1886 (Arxiu Anís del Mono).

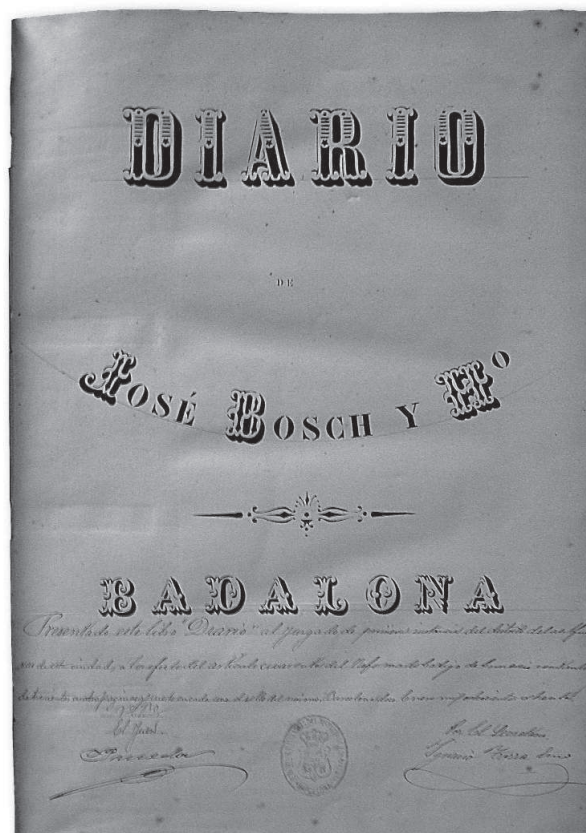
principio a sus operaciones mercantiles unidos comercialmente bajo la razón social de "José Bosch y Hermano" al efecto han reunido sus respectivos capitales consistentes en dineros, géneros, créditos etc. etc según inventario tomado en esta fecha resultando como sigue...»² En el mateix sentit, al llibre anomenat *Balanç verificat a 02.04.1878* hi ha una anotació amb el títol que segueix: *Capital que tiene José Bosch en el día de la fecha* i, tot seguit comença: «Capital que tenía en el anterior» (és a dir a 4 d'abril de 1877). Sota seu, un altre títol i una anotació igual fan referència al capital de Vicenç Bosch.³

Aquests documents i també la correspondència i els copiadors de cartes d'aquests anys (conservats igualment a l'Arxiu d'Anís del Mono) permeten afirmar que la raó social José Bosch y Hermano inicia la seva activitat a l'abril de 1877, encara que ja anteriorment els germans Bosch es dedicaven al comerç de vins i aiguardent.⁴

Entre abril de 1877 i desembre de 1880, alguns fets seran determinants en la consolidació de l'empresa i en el seu esdevenidor.

L'any 1877, el govern espanyol celebra a Madrid l'Exposició Nacional Vinícola, que s'inaugura el dia 1 de maig. L'exposició és certament rellevant i José Bosch y Hermano hi guanyaran el seu primer premi, la *Medalla de Afinación* (el premi superior rep aquest nom) en la secció 1a, classe 4a.⁵ Aquest guardó és un estímul a la seva activitat quan, ja aleshores, estaven ocupats en el registre de la marca, a fer gestions per ser nomenats proveïdors de la Casa Reial i a preparar la seva participació en l'Exposició Universal de

París que s'havia d'inaugurar l'any següent (on guanyarien la medalla de plata en la seva categoria).

Pàgina inicial del primer llibre Diari de José Bosch y Hermano (Arxiu Anís del Mono).

Alguns fragments de la correspondència, serveixen per mesurar el to del moment:

Badalona, 30 de maig de 1877. De José Bosch y Hermano a José Rovira de Madrid.

«Si te es fácil desearía la información acerca lo que debemos hacer para depositar la marca de nuestra fábrica pues según creo desde algun tiempo a esta parte ha habido alguna reforma sobre ello». (Copiador de cartes)

Madrid, 13 de juliol de 1877. De José Rovira a José Bosch y Hermano.

Rovira explica que és a punt de resoldre's el premi (es refereix a l'Exposició Nacional Vinícola). També esmenta la conveniència de participar en l'Exposició Universal de París i, igualment, la necessitat de procedir —ara sí— al registre de la marca ja que si no ho fan, els la falsificaran. (Correspondència)

Badalona, 18 de juliol de 1877. De José Bosch y Hermano a José Rovira de Madrid.

«Tan luego... determinada por el jurado la obtención del primer premio, desearíamos nos dijeras qué dan de premio y si es una medalla no sería mal procuraras hacerte de su encañado y remitirnos un dibujo de él a fin de hacer litografiar los papeles con que cubrimos las botellas y hacer... Respecto a la exposición de París también es nuestro ánimo tomar parte y al efecto informarte por el mismo señor García si las botellas expuestas en la vinícola son ya desde ahora a la de París porque desearíamos aumentar el número de las botellas y poner en ellas un anisado que no tenga ni un ápice de color.» (Copiador de cartes)

Madrid, 26 de juliol de 1877. De José Rovira a José Bosch y Hermano.

Es tracta de modificar les ampolles i també de fer-hi un gravat o marca al vidre per tal d'evitar-ne les còpies. Rovira, a més, informa que quan el rei torni a Madrid, podran demanar ser proveïdors de la Casa Reial. (Correspondència)

Badalona, 28 de juliol de 1878. De José Bosch y Hermano a José Rovira de Madrid.

«Respecto al cambiar la forma de las botellas abundamos en la misma opinión en términos que ayer mismo ya... confeccionar los moldes y en este momento nos estamos ocupando de la forma que han de tener y así que tengamos resuelta te remitimos un dibujo para ver si merece tu aprobación...» (Copiador de cartes)

Badalona, 11 d'agost de 1877. De José Bosch y Hermano a José Rovira de Madrid.

«Adjunto va el modelo de las botellas que hemos adoptado y cuyo molde... ya confeccionando y en las botellas va un grabado de esta forma como ya te dije en mi anterior... es fácil llevar unas botellas por muestra lo supliré con un dibujo que mandaré hacer al litógrafo.» (Copiador de cartes)

El registre de la marca i l'etiqueta

El pas següent serà tramitar el certificat de la marca. Un Reial Decret de 20 de novembre de 1850⁶ havia legislat per primera vegada a Espanya sobre la concessió de certificats de marques amb la idea que els propietaris poguessin fer valer els seus drets davant de qui en fes còpia.⁷ El 4 de febrer de

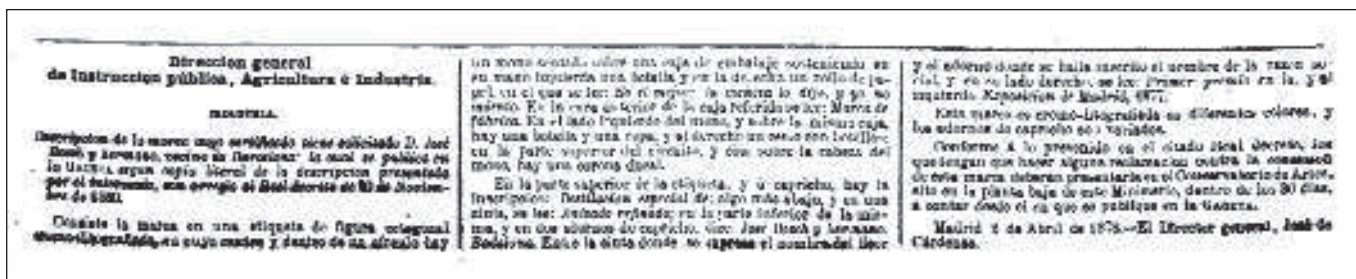
1878, José Bosch y Hermano demana el registre de la marca i aquesta sol·licitud és publicada a la *Gaceta de Madrid* de 10 d'abril del mateix any. Passat el període d'exposició pública i d'al·legacions, es concedeix el certificat l'11 de novembre d'aquell 1878 i es registra amb el núm. 575.

En la sol·licitud, el que es detalla de manera precisa és l'etiqueta. Llegint-ne la descripció, hom pot adonar-se que l'etiqueta és, si fa no fa, la mateixa que encara actualment duen les ampolles d'Anís del Mono. Poques coses s'han modificat. L'any 1877 José Bosch y Hermano havien guanyat el primer premi a l'exposició de Madrid i aquell era el guardó que es feia constar en la descripció i en el dibuix.

Els canvis en l'etiqueta —els pocs que hi ha hagut— sembla que es van dur a terme sobretot l'any 1901. Com es veurà més endavant, Josep Bosch Grau va morir el 1897 i Vicenç Bosch va adquirir tota la part empresarial del seu germà a la seva viuda. Poc després la raó social va passar a anomenar-se *Vicente Bosch. Badalona*. Al gener de 1901 Vicenç Bosch va presentar una sol·licitud de modificació de la marca que

havia estat lliurada al novembre de 1878, de la qual era propietari. En la descripció de la modificació s'hi especifica la incorporació de dues medalles que encara actualment s'hi veuen: a l'esquerra de l'etiqueta, la medalla de París 1878 —*el mayor premio*— i, a la dreta, la medalla de Madrid —*el primer premio*. També s'hi dibuixa un escut reial (per cert, amb errors greus, ja que només hi ha l'escut del l'antic regne de Castella —Castella, Lleó i Granada—) com a indicació de ser proveïdor de la Casa Reial, amb el toisó d'or i les armes dels Borbons. I, finalment, el nom de la raó social canviat.⁸

Cal comentar un altre canvi que, de fet, és un error d'impremta. Les primeres etiquetes van ser impreses a Madrid, però poc temps després —cap al 1884— es van fer imprimir a la casa Victor Palyart & Fils, a París —una impremta especialitzada en cromolitografia industrial, artística i comercial, etiquetes de luxe i altres. La impremta Palyart es va equivocar i, per comptes de la paraula *destilación*, hi va posar *destillacion*. Sembla que aquest error va servir més d'una vegada per detectar falsificacions i que, per aquesta raó, ja no es va fer modificar.

Detall de la pàgina 79 del núm. 100 de la *Gaceta de Madrid* (10 d'abril de 1878), on es publica la descripció de la marca que José Bosch y Hermano vol registrar.

Només queda un darrer fet a comentar relacionat amb la marca i amb l'etiqueta. No deixa de ser curiós que l'etiqueta d'Anís del Mono no porta enlloc el nom de la marca. El que es registra l'any 1878 és l'etiqueta d'un producte que és un anísat refinat. No serà fins al 30 de març de 1892 que se sol·licita el registre d'una «marca de fàbrica para distinguir 'anís', con la denominación 'Anís del Mono'». Aquesta sol·licitud serà concedida el 2 d'agost de 1892 i es farà

efectiva en el moment de la seva publicació al *Boletín Oficial de la Propiedad Intelectual e Industrial*.⁹ És a partir d'aleshores que les ampolles i els altres recipients on s'envasa l'Anís del Mono tenen tots també un gallardet on consta el nom propi de la marca.

Mai més quan canviï la propietat de l'empresa, se'n modificarà substancialment la marca, l'etiqueta. Se li afegirà

BOLETÍN OFICIAL DE LA PROPIEDAD INTELECTUAL E INDUSTRIAL. 147

7.851. D. Vicente Bosch. Una marca de fábrica para distinguir «Aguardientes y licores», como modificación de la marca expedida en 11 de Noviembre de 1878, á nombre de D. José Bosch y Hermano, propiedad hoy del solicitante.

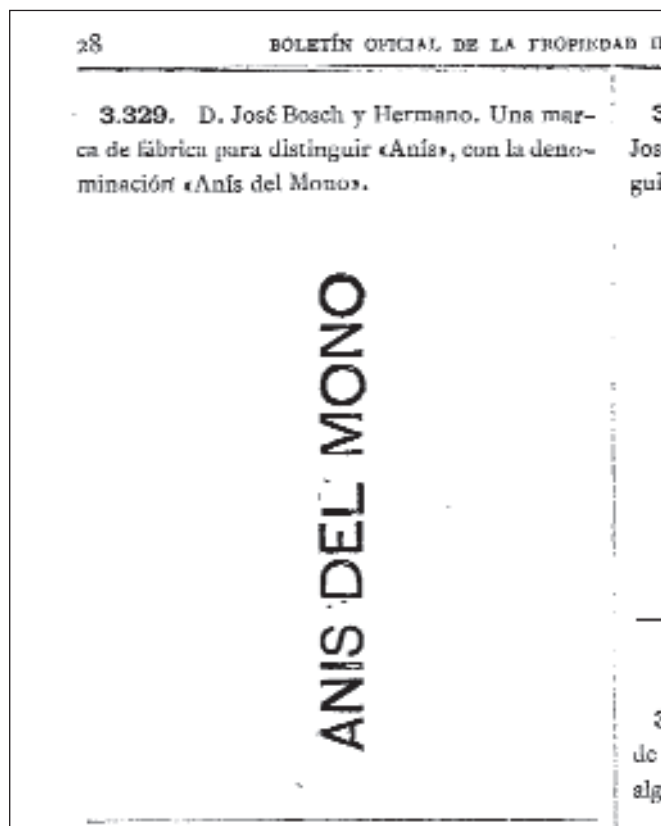

Descripción de la marca.

Se diferencia de la que es modificación: en que en la parte superior entre las palabras «Anísado y Refinado», se dibuja un Escudo Real como indicación de ser proveedor de la Real Casa, cuyo título se obtuvo para esta fábrica. Lateralmente se han dispuesto á la izquierda las medallas de la Exposición de Paris de 1878, y á la derecha las de la Exposición de Madrid de 1877. El nombre José Bosch y Hermano ha sido cambiado por el de Vicente Bosch.

Anunci al BOPI, núm. 349 de l'any 1901, en el què es descriuen les modificacions que Vicenç Bosch vol introduir a la marca de fàbrica de l'any 1878.

una franja blanca a mitjan segle XX on consta la data 1870, però l'etiqueta bàsicament ja no es modifica més. Per això encara el nom de *Vicente Bosch* i el de *Badalona* són tan coneguts i identificats amb l'Anís del Mono, perquè fa més de cent anys que es llegeixen en l'etiqueta.

Detall de la pàgina 28 del BOPI, núm. 135 d'1 d'abril de 1892, quan es demana el registre del nom *Anís del Mono*.

La formalització de la raó social *José Bosch y Hermano*

Encara que la societat ja existia i era coneguda, no serà fins al 20 de desembre de 1879, que els germans Josep i Vicenç Bosch Grau constitueixin davant el notari de Barcelona Jacint Demestre la societat *José Bosch y Hermano*.

Què es determina en el document de constitució de la societat comercial? En primer lloc, es determina el nom de la raó social, *José Bosch y Hermano*; el domicili social, Badalona, i la finalitat: la societat es dedica a la fabricació i expedició d'aiguardents i al comerç de compra i venda de gèneres relacionats amb aquest ram.

En segon lloc, es determina que els dos germans indistintament poden fer-se càrrec de l'administració de la societat i, també, que ambdós poden fer ús de la firma social.

El capital inicial de la societat és el següent aspecte a concretar: 40.000 pessetes (10.000 en *efectos, útiles y enseres*) que provenen de l'activitat anterior i 30.000 pessetes en efectiu que aporten en meitats iguals cada un dels socis.

Aquell any 1879 també s'especifica ja que, tot i que el domicili social és a Badalona, es podrà establir una sucursal a Barcelona quan es vulgui.

Pel document de constitució podem saber que l'edifici on s'instal·la la fabricació de l'aiguardent (situat al carrer de la Soledat, núm. 5) és propietat de Josep Bosch, que en rebrà una quantitat —que no es determina— en concepte d'arrendament, que podrà ser augmentada segons les obres que calgui fer per millorar la marxa de la fàbrica.

FÁBRICA MODELO PARA LA DESTILACION *N.º 419*

DE ANISADOS ESPECIALES

Y LICORES EXTRA FINOS

EXPORTACION AL EXTRANJERO

ANIS DEL MONO

ULTRAMAR Y PROVINCIAS

BODEGAS Y FABRICA DE ALCOHOLES DE PURO VINO, EN LA PUEBLA DE ALMORZQUIER (MURCIA)

TELÉFONOS
BARCELONA N.º 284
BADALONA N.º 225

JOSÉ BOSCH Y HERMANO

(ESPAÑA)

BADALONA

(CATALUÑA)

S. D.ª Incautsal de Cortosa

Debe

Badalona 9 de Diciembre de 1890

MARCAS Y N.º	BULTOS N.º	CLASE	PESETAS	CENT.
<i>J. B. H.</i>				
<i>1/4</i>	<i>4</i>	<i>Cajas con 96 Bulellas Non Escarabado ai 1/2 lit.</i>	<i>96</i>	

Capçalera del paper de l'empresa usat l'any 1890 on es poden observar vistes reals, tot i que idealitzades, de la fàbrica i on cal observar la sala de destil·lació ben igual que la que encara es pot veure avui dia (Arxiu Anís del Mono).

La durada del negoci es fixa en 10 anys (a partir de l'1 de gener de 1880 i fins a final de 1890) llevat que els dos socis acordin modificar-ho.

El document constitutiu també conté un conjunt de clàusules dedicades a regular els afers econòmics de la societat. Així, es determina el repartiment de beneficis i de pèrdues, que cada any a 31 de desembre es farà balanç general, la quantitat anual que s'assigna a cada un dels socis per atendre les despeses particulars i de les seves famílies —el sou anual—, i de quina manera i amb quin interès es retornarà a la societat si un d'ells rep una quantitat superior. També es concreta que cap dels socis individualment es pugui dedicar a cap altre negoci igual o similar al que s'està constituint i, si fos el cas, com els beneficis s'hauran d'ingressar als comptes comuns mentre que les pèrdues s'hauran de pagar de forma individual.

Altres articles són per determinar com es repartirà l'haver social quan es dissolgui la companyia, com caldria actuar per continuar la societat en cas de defunció d'un dels socis, de quina manera es pot dissoldre si és abans del període acordat i, finalment, la intervenció d'àrbitres externs en cas de diferències entre els socis o entre els seus hereus. Fins aquí hem vist, doncs, el conjunt d'aspectes que es determinen en el document de constitució de la societat *José Bosch y Hermano*.

Pròrroga de la societat

Deu anys més tard, el 25 de febrer de 1890, els mateixos socis —Josep i Vicenç Bosch Grau— prorroguen 10 anys la societat que havien constituït al desembre de 1879. La pròrroga té efectes des de l'1 de gener de 1890 i fins al 31 de desembre de 1899, llevat que passats 5 anys un dels dos socis volgui

dissoldre-la. En aquesta ocasió, la pròrroga es formalitza davant el notari de Badalona Esteve Torrent Torredadella.

Aquest document serveix per ajustar els pactes jurídics de la societat a la realitat de la seva evolució en els deu anys anteriors. El contingut és el següent:

El nom i el domicili social no canvien, però sí que es reafirma la continuïtat de les sucursals que hi ha a Barcelona i el fet que se'n puguin obrir de noves en altres poblacions.

Tot i que ambdós socis tenen caràcter de gerents, deu anys més tard, l'administració amb les facultats inherents a aquesta funció és a càrrec de Vicenç, que haurà de donar explicacions a Josep sempre que aquest ho demani i, com a mínim, una vegada al mes per escrit.¹⁰

El capital de la societat s'amplia a 100.000 pessetes (les 60.000 que s'hi afegeixen són a meitats). La distribució d'aquest capital és de 54.500 pessetes en maquinària, útils, etc. i 45.000 en efectiu, metàl·lic i mercaderies.¹¹ L'empresa està creixent i en el document notarial també s'hi regula l'ampliació de capital.

Com ja es va dir en el moment de la constitució, però ara de manera més contundent, cap d'ells de manera individual podrà dedicar-se a negocis que tinguin relació directa o indirecta amb la societat.

Aquest document de pròrroga, diferentment que el primer, s'ocupa d'aspectes que semblen d'abast molt domèstic i no pas societari, fet que sorprèn alhora que informa bé de com

Fabrica Modelo para la Destilacion FABRICA SUCURSAL EN TORTOSA (TARRAGONA)

RECTIFICACION de Anisados Especiales y Licores Extra Finos

Alcoholes

BODEGAS Y FABRICA DE ARMORADIEL (MANCHA)

AGUARDIENTES DE TODAS CLASES

CAJONILES DE PURO VINO EN LA PUEBLA DE

Bons, Cognacs, Ginebras, Licores, Vinos generosos, etc

JOSE BOSCH Y HERMANO

DEPOSITO EN BARCELONA 15 CALLE BARRIS NUVOS 15

TELEFONOS Barcelona N° 224. Badalona (TARRAGONA)

ANIS DEL MONO

PRIMEROS PREMIOS

EXPORTACION AL ESTRANJERO

Badalona (España Cataluna)

16 De Enero De 1892

J. P. D. Sucursal en Tortosa Debe

n.º 1308

MARGAS Y N°	BULTOS N°	CLASE		PESETAS	CENT.
46	6	12 bot. Anisado	36	316	
47	3	3 1/2 " "	91	273	
				789	

Gravat de la documentació usada per José Bosch y Hermano durant els anys noranta del segle XIX (Arxiu Anís del Mono).

de prima devia ser la línia que separava el negoci de la butxaca privada. Així, es determina que els socis poden abastar-se de productes per a ús domèstic, pagant-los a preu de cost; també que si un d'ells ocupa un dependent de la societat per a serveis personals, caldrà que es faci càrrec del seu sou a títol particular. I, fins i tot, que poden retirar de la caixa social fins a 5.000 pessetes anuals que s'anotaran al seu compte i es liquidaran amb els beneficis.

Curiosament els dos socis han de posar-se d'acord en el nomenament de dependents i en la fixació dels salaris, retribucions o emoluments que aquests hagin de percebre. També s'han de posar d'acord per a les obres que no siguin les de mera conservació o reparació, per a modificacions o per a despeses no habituals.

Finalment, altres aspectes que es regulen tenen a veure amb les diverses finques que ocupa la societat: el preu de l'arrendament de la casa-fàbrica i els locals annexos del carrer d'Eduard Maristany (propietat particular dels atorgants i no pas de la societat), el preu anual de l'arrendament del local que la societat ocupa al carrer de la Soledat (que és de propietat particular de Josep) i el repartiment a parts dels lloguers de les finques que tenen a la Manxa.

Evolució de la societat en deu anys

Tot i que els documents notariais de 1879 i de 1890 no són molt diferents, reflecteixen alguns canvis importants, conseqüència del recorregut que ha tingut la societat en aquest període.

D'una banda, la fassina que l'any 1879 era al carrer de la Soledat i es comunicava amb la botiga de vendes situada al

carrer de Mar, l'any 1890 era una fàbrica d'obra nova situada al carrer d'Eduard Maristany on encara avui segueix funcionant. Pocs mesos després de constituir la societat, a l'abril de 1880, Josep i Vicenç Bosch Grau compren a Santiago Amat Costa uns terrenys per edificar en aquell carrer anomenat, aleshores, del Carril. Al juliol d'aquell mateix any, demanen permís a l'Ajuntament per construir-hi una fàbrica d'anisats. Més endavant adquiriran noves parcel·les a tocar del primer terreny. Es compten fins a cinc adquisicions de terrenys entre 1880 i 1886¹² i altres cinc permisos de l'Ajuntament per obres i instal·lacions en els terrenys on s'ubica la fàbrica.¹³

Des de 1882 són propietaris de finques a Puebla de Almoradiel i a Quintanar de la Orden —a la Manxa—, cosa que els facilita l'adquisició de la matèria primera.

Des de juny de 1886 tenien obert un despatx a Barcelona al carrer del Comerç, que després traslladaran al de Banys Nous, on, a més, disposaven d'una botiga.¹⁴ De l'obertura d'aquesta nova seu —especialment de la botiga— se'n féu ressò *La Vanguardia* del dia 28 d'octubre amb una petita crònica que posava de relleu la novetat de la decoració. El redactat de la nota especifica tots els artesans i les empreses que hi havien intervingut.

També el mercat del negoci ha canviat substancialment. L'any 1877 les relacions comercials a l'estranger eren amb diverses poblacions de les illes de Cuba i de Puerto Rico: a Cienfuegos, l'Havana, San Juan de Puerto Rico, Sagua la Grande, Cárdenas, Manila, Manzanillo, Ponce o Santiago hi ha representants que s'ocupen dels productes elaborats per

José Bosch y Hermano. Ben aviat, ja el 1880, hi ha un representant a les ciutats de Buenos Aires, Mèxic i Nova York. L'any 1890, la xarxa de representants a l'estranger s'ha estès i el mercat habitual va molt més enllà de les illes del Carib. Disposen de representant a Hamburg, París, Tolosa de Llenguadoc, Montevideo i, ben aviat, n'hi haurà a Guatemala i a Rio de Janeiro. Però, a més, hi ha firmes en algunes de les ciutats més importants de l'època que s'ocupen de gestionar les exportacions dels seus productes a altres ciutats o països: Fabra y Cía. des de l'Havana, Pedro Pladellourens des de Barcelona, Josep Ramell des de París i Buenos Aires, i Urruela Uruioeste y Cía també des de París.

Un altre element que permet interpretar l'evolució i l'expansió de l'empresa és el nombre de viatjants dels productes de la firma, que en són un fins a l'any 1885 i nou l'any 1890.¹⁵

Tot plegat ens permet d'entendre com és que en deu anys, el capital social ha doblat en una vegada i mitja l'inicial (150%).

Aquesta societat prorrogada, però, no arribarà al seu final, ja que el 28 d'abril de 1897 es mor Josep Bosch Grau.

La liquidació de José Bosch y Hermano i l'inici de la raó social Vicente Bosch

D'aquest fet en tenim coneixement per una referència anotada en una carta de data 14 de maig de 1897 dirigida al Registrador Mercantil de Barcelona en la qual es comunica la dissolució de la societat José Bosch y Hermano per raó de la defunció de Josep Bosch.¹⁶ També en tenim constància pel document que, en data 13 de juliol de 1897 davant el notari

de Barcelona Melcior Canal Soler, fan Albina Valls Moragas (vídua de Josep Bosch i hereva d'aquest en virtut del seu testament de data 15 de setembre de 1894) i Vicenç Bosch Grau. Es tracta del document de liquidació de la societat José Bosch y Hermano i, ahora, de venda de diverses propietats que havien estat de Josep Bosch. Aquest document permet una altra aproximació, molt mesurada, a la raó social a mitjan l'any 1897.

Per procedir a la liquidació s'ha fet inventari i balanç de la societat, i del resultat s'acorda que corresponen a Albina Valls 285.000 pessetes. Aquesta quantitat és del capital, beneficis i altres conceptes particulars de la societat i, també, de l'interès i participació que la societat té en altres companyies com Bosch y Fuster i Clapés y Cía.¹⁷ Així, doncs, en aquell moment, es valora que el capital total de la societat és de 570.000 pessetes, una quantitat molt superior a la que havia estat la inicial.

En aquesta quantificació no hi són compreses les finques directament relacionades amb el negoci que, com ja s'ha dit anteriorment, són de propietat particular del difunt. Les finques situades a Termens, d'una banda,¹⁸ i la meitat de l'edifici de la fàbrica i terrenys de Badalona i de les finques que són a la Manxa, de l'altra, són venudes per Albina Valls a Vicenç Bosch per 25.000 i 30.650 pessetes respectivament.

En el document de liquidació s'especifica que Vicenç Bosch es fa càrrec de l'actiu i el passiu de la societat i pot seguir el negoci i adoptar el nom de *Sucesor de José Bosch y Hermano* (un nom que no mantindrà i que al juliol de 1897 canviarà pel de *Vicente Bosch*) o altre que vulgui, i també queda

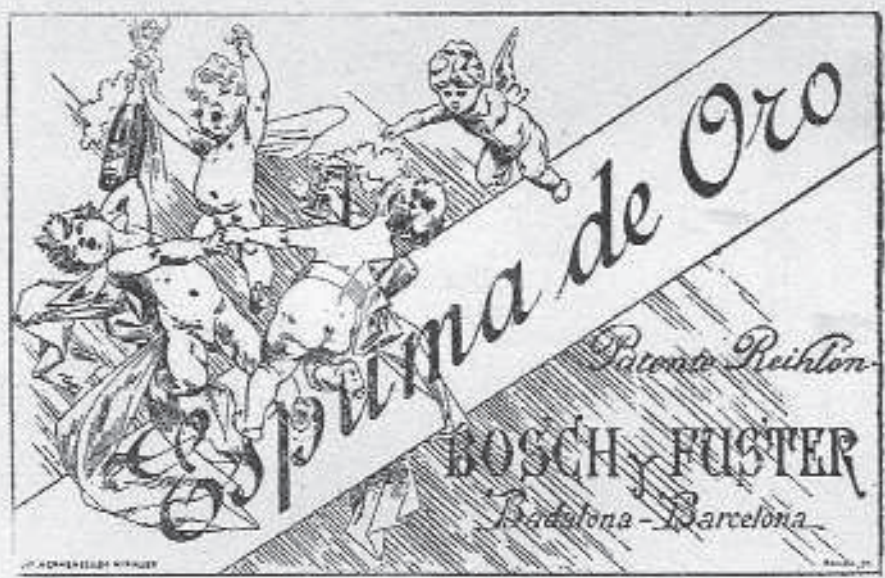
especificat que Albina li traspassa tots els drets, entre els quals, els relatius a les marques de fàbrica.

El detall de les finques que es venen és, alhora, una font per conèixer com s'ha anat formant el patrimoni immobiliari, ja que se'n detalla quan, què i a qui es va adquirir cada una de les parcel·les o béns.

També el document recull informació de dues societats de les quals José Bosch y Hermano era soci. La informació té a veure amb la constitució, canvis societaris que hi hagi hagut,

valoració d'actius, detall de les propietats immobiliàries i, finalment, venda de la part que corresponia a Josep Bosch.

Una era la societat Bosch y Fuster, que s'havia constituït el 6 de febrer de 1894 pels socis Mariano Fuster Fuster i Josep i Vicenç Bosch Grau (com a socis únics de José Bosch y Hermano) i es dedicava a l'elaboració o fabricació i venda del vi escumós anomenat *champagne*. Bosch y Fuster havia adquirit un seguit de propietats —la finca de Can Cabres, a Pomar, i alguns terrenys dels entorns— que, en liquidar la raó social José Bosch y Hermano, Albina Valls vendrà a Vicenç

Etiqueta del primer cava —aleshores se'n deia *vino espumoso*— elaborat per Bosch y Fuster, a partir de 1894 (Oficina Española de Patentes y Marcas).

Bosch. Bosch y Fuster es dissoldrà a l'octubre de l'any 1900 i Vicenç Bosch es quedarà o adquirirà per a ell privadament les propietats que pertanyien a la societat.¹⁹

L'altra empresa era Clapés y Cía., societat en comandita, de la qual José Bosch y Hermano tenien les 5/11 parts del capital.²⁰

L'any 1897, quan es liquida la societat José Bosch y Hermano hi havia 8 viatjants de l'empresa per Espanya, 42 representants a ciutats diverses espanyoles i representants o responsables d'exportació de la marca a les Antilles (Cuba i Puerto Rico), Argentina, Brasil, Colòmbia, els Estats Units d'Amèrica, Guatemala, Mèxic, Perú i Uruguai, pel que fa a Amèrica, i també a Bordeus, Egipte, Hamburg, París i Tolosa de Llenguadoc, un bon testimoni del creixement i l'expansió de l'empresa.

El 9 de juny de 1897, abans que s'hagi liquidat formalment la societat que tenia amb el seu germà, Vicenç Bosch Grau fa testament davant el notari Pere Arnau Ribas. El testament no s'aplicarà fins anys més tard després de la seva mort, esdevinguda el 13 de març de 1907, però, com no podia ser d'altra manera tractant-se d'un home de negocis, el testament estableix ben clarament qui ha de fer-se càrrec i qui ha d'esdevenir el titular de l'empresa. Així, s'especifica la voluntat del testador que, en fer-se la divisió dels seus béns, s'adjudiquin als seus fills homes, Francisco i Vicenç, i a la seva esposa (en aquest cas en usdefruit per passar finalment als fills) les cases de comerç que el testador tingui en propietat exclusiva així com les participacions que tingui en qualsevol altra societat, de manera que siguin aquests els qui continuïn el negoci.

La constitució de Bosch y Cía. l'any 1909

L'acta de constitució de la societat Bosch y Cía. es fa davant el notari Pere Arnau Ribas de Barcelona el dia 21 de maig de 1909, immediatament després de l'acta de protocol·larització d'inventari, avaluació, divisió i adjudicació de l'herència de Vicenç Bosch.²¹ La societat la formen Llúcia Costa Clapés, Francisco Bosch Costa i Vicenç Bosch Costa. El document notarial, com en les ocasions anteriors, regula els aspectes formals (nom, raó social, etc.), jurídics i de gestió imprescindibles per al funcionament de la companyia. L'objecte de la societat és l'explotació del negoci al qual es dedicava Vicenç Bosch i, per tant, la fabricació i venda d'aiguardents, anisats, licors i vins, i la compravenda de productes relacionats amb la indústria indicada. També es podrà dedicar a l'exercici de qualsevol altra indústria i a l'especulació sobre tots els objectes de comerç lícits, inclosos immobles i drets reials, si així ho acorden els socis. De fet, Vicenç Bosch s'havia anat dedicant a altres negocis.²²

La societat es constitueix amb un capital inicial de 30.000 pessetes, 10.000 de les quals corresponen a cada germà, mentre que les 10.000 de Llúcia Costa són en usdefruit i pertanyen igualment —meitat i meitat— a cada germà en nua propietat. Tot i que es parla de diners, el valor total del capital és representat per la maquinària, *enseres*, envasos, existències, gèneres elaborats i en elaboració, matèries primeres, prestatgeries, mobiliari, nom comercial, patents, marques de fàbrica, recompenses honorífiques i industrials i els crèdits actius i passius que constituïen el negoci al qual es dedicava Vicenç Bosch Grau.

Sense entrar en el que serà Bosch y Cía., sí que farem algunes aportacions sobre quina va ser l'evolució del negoci en l'etapa Vicente Bosch.

Altra vegada es tracta d'un període d'uns 10 anys. Els productes de l'empresa se segueixen venent i exportant arreu a través de la xarxa de representants, representants exportadors i viatjants.

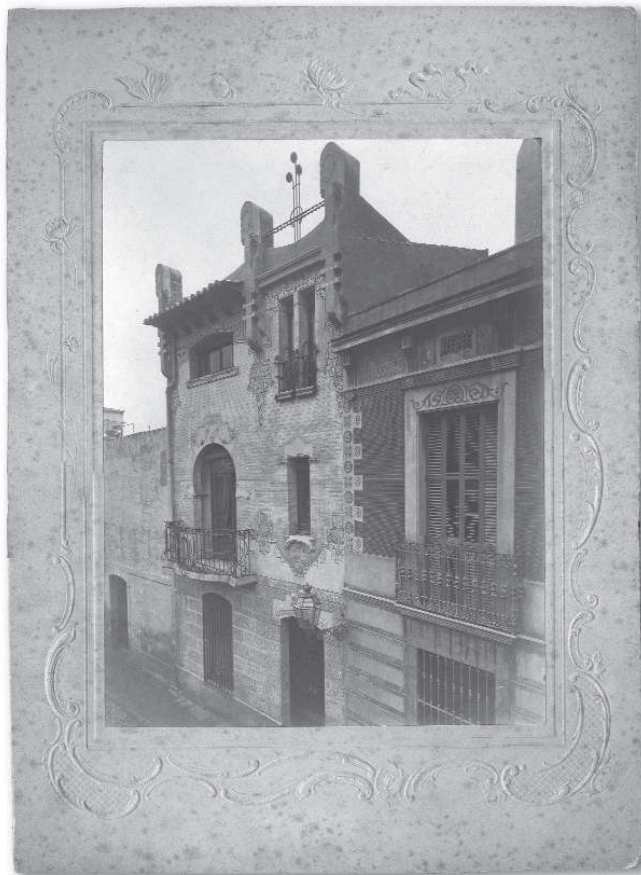
Pel que fa als representants a l'estranger que també s'ocupen de l'exportació, l'any 1905 n'hi ha diversos països d'Amèrica: Argentina, Bolívia, Brasil, Veneçuela (Caracas), Cuba (l'Havana), Equador, Estats Units (Nova York), Guatemala, Mèxic, Panamà, Paraguai (Asunción), Perú, el Salvador i Xile; a països i ciutats europees: Alemanya (Hamburg), Anglaterra, França (Bordeus i París), Itàlia i Portugal (Lisboa) i també a Filipines i a Tànger.

L'any 1907 hi ha 6 viatjants recorrent el territori d'Espanya amb la presentació dels productes de l'empresa i emetent informes de cada lloc. I també hi ha representants de la marca en 64 poblacions d'Espanya.

Entre 1904 i 1915, Vicenç Bosch, primer, i després el seu fill Francisco són presidents de la Societat de fabricants i comerciants al major d'anisats i licors de Catalunya, una representació a la qual han accedit mercès al seu prestigi en el sector.²³

L'empresa ha seguit participant en certàmens, concursos i exposicions i ha continuat rebent premis i recompenses de manera que, en el document de constitució de Bosch y Cía.

s'especifiquen les medalles i recompenses perquè formen part del patrimoni i del prestigi de l'empresa, de la mateixa manera que ho són els noms i marques comercials registrats.²⁴

Fotografia de la casa per a Vicenç Bosch al carrer de la Soletat núm. 5, que anys més tard seria transformada per fer-ne una de sola amb la del núm. 7 del carrer (MB. Arxiu d'Imatges. Col. Francesc Lladó)

Reproducció de la pàgina 75 del *BOPI*, núm. 323 de l'any 1900 on es descriuen, fil per randa, les característiques de l'ampolla d'Anís del Mono.

Vicenç Bosch va tenir cura sempre de la presentació, de la publicitat en la difusió dels productes que elaborava. Se n'havia ocupat quan amb el seu germà va obrir la botiga al carrer de Banys Nous l'any 1886, se n'ocuparà en difondre en forma de targetes postals els cartells guanyadors del concurs de 1897, en tindrà cura amb el disseny del paper de correspondència o de facturació de l'empresa, en la presentació del producte en qualsevol exposició o certamen i, també, en obrir una botiga de venda al carrer de Ferran de Barcelona, aleshores el carrer comercial per excel·lència, el 28 d'octubre de 1905. Com ja havia passat a l'octubre de 1886, *La Vanguardia* se'n va fer ressò i, tres dies més tard, un article opinava de l'efectivitat i originalitat del local i detallava els artistes i professionals que hi havien intervingut. L'autor del projecte fou un bon conegut de Vicenç Bosch, l'arquitecte de Badalona, Joan Amigó, que havia projectat diverses obres a la fàbrica de Badalona, també la casa de l'industrial al carrer de la Soledat número 5 i, anys després, a instàncies de la seva vídua projectaria el panteó de Vicenç.

Un altre element significatiu d'aquest període fou el contracte signat a l'octubre de 1899 amb la Compañía de Ferrocarriles de Madrid a Zaragoza y a Alicante (MZA), pel qual es permeté la instal·lació d'un quiosc per a la venda dels seus productes a l'estació de Badalona. El projecte del quiosc és obra de l'arquitecte Josep Puig i Cadafalch i hi participen, entre altres, el ceramista Lluís Brú, i Manuel Ballarín, propietari d'un taller de forja.

Finalment, i per cloure la valoració de l'etapa Vicente Bosch, esmentarem alguns aspectes que són segurament els que han tingut més ressò al llarg dels anys i fins i tot s'han convertit

en símbol de la marca, de manera que cent anys després de mort Vicenç Bosch, encara són la millor presentació del producte.

Ens referim, d'una banda, a l'etiqueta i a l'ampolla d'Anís del Mono. Una etiqueta que, com ja s'ha explicat, s'ha mantingut bàsicament igual des del 1901, com també s'ha mantingut l'envàs que, el 1901, només es va poder registrar com una representació gràfica, ja que no era legalment possible fer-ho d'altra manera.²⁵

I, ja per acabar, esmentarem el cartell guanyador del concurs convocat per Vicenç Bosch l'any 1897 i resolt al març de 1898: la *Chula* de Casas, present i imprescindible, encara actualment, en qualsevol llibre, exposició, reflexió o activitat que s'ocupi de la publicitat, del cartellisme, del disseny o del modernisme.

Notes

1. Encara que l'etiqueta actual d'Anís del Mono du la data de 1870, aquesta no és l'etiqueta inicial. La data de 1870, així com la franja blanca que la conté, va ser incorporada després de la Guerra Civil espanyola potser per donar fe de l'antiguitat de l'empresa. Sabem que no es tracta, però, d'una data precisa.

2. Arxiu Anís del Mono, Ll. 753.

3. Arxiu Anís del Mono, Ll. 65.

4. A l'arxiu d'Anís del Mono, en el copiador de cartes dels anys 1876 a 1877 (Ll. 915) n'hi ha una de 20 de maig de 1877

que la raó social José Bosch y Hermano envia a A. Bueno y Cía., a Santiago de Cuba (que representa la firma a l'illa), en la qual li participen que des d'aleshores la casa correrà amb el nom social *José Bosch y Hermano* i que els dos germans portaran la firma.

5. *Gaceta de Madrid*, núm. 228, 16 d'agost de 1877 (p. 481).

6. *Gaceta de Madrid*, núm. 5980, 27 de novembre de 1850.

7. Tot i que el Reial Decret és de 1850, la primera inscripció en el registre no serà anotada fins a l'any 1866.

8. *Boletín Oficial de la Propiedad Intelectual e Industrial*, núm. 349 de 1901, p. 147.

9. *Íd.*, núm. 144, 16 d'agost de 1892.

10. Vicenç Bosch rebrà un 5% dels beneficis líquids de la societat en concepte de remuneració especial com a administrador i, a més, rebrà anualment 1.500 pessetes per atendre totes les despeses que li ocasioni l'administració: anar i tornar de Barcelona, obsequis a corresponsals, etc.

11. Encara que sembli incoherent, aquestes són les quantitats que s'esmenten en el document notarial.

12. Relació de documents d'adquisició d'immobles o béns.
☒ Venda de Santiago Amat Costa a Josep i Vicenç Bosch Grau davant el notari Esteve Torent de Badalona (08.04.1880).
☒ Venda de Santiago Amat a Josep i Vicenç Bosch Grau davant el notari Esteve Torent de Badalona (18.02.1882).

☒ Establiment emfitèutic atorgat per Teresa Vilaregut Albafull a favor de Josep i Vicenç Bosch Grau davant el notari Joaquim Nicolau (20.02.1882).

☒ Venda feta per Santiago Amat davant el notari Esteve Torent de Badalona (13.01.1884).

☒ Venda feta per Isidre Millet Fàbrega davant el notari Esteve Torent (19.10.1886).

13. Relació de permisos d'obres i d'instal·lació demanats per José Bosch y Hermano a l'Ajuntament de Badalona. Arxiu Històric de la Ciutat de Badalona (AHBDN).

☒ Sol·licitud de Josep i Vicenç Bosch Grau: permís per tancar amb paret uns terrenys que tenen al carrer del Carril (10.06.1880).

☒ Sol·licitud de José Bosch y Hermano: permís per construir una fàbrica i col·locar una caldera de vapor de 8 cavalls de força (07.07.1880).

☒ Sol·licitud de José Bosch y Hermano: permís per col·locar una segona caldera de vapor a la seva fàbrica d'aiguardents i licors (17.05.1882).

☒ Sol·licitud de José Bosch y Hermano: permís per tancar uns terrenys (1884.02.20).

☒ Sol·licitud de José Bosch y Hermano: permís per aixecar la façana dels solars que tenen contigus a la casa del carrer del Ferrocarril (29.09.1886).

14. 1886 és la data d'inici del llibre d'inventari que du per títol *José Bosch y Hermano. Barcelona*, i setembre de 1886 és la del llibre *Diario José Bosch y Hermano. Barcelona*.

15. La correspondència d'aquests viatjants amb els responsables de l'empresa és una documentació molt interessant per poder interpretar, més enllà de les xifres dels

llibres de comptabilitat, no tan sols la marxa de l'empresa, les percepcions dels clients i dels consumidors envers els productes de José Bosch y Hermano, sinó també la idiosincràsia de les poblacions espanyoles i la manera, també diversa, com es veuen i viuen els fets històrics en cada moment.

16. Arxiu Anís del Mono. Correspondència. Cartes 1897.

17. D'aquestes dues societats se'n parlarà tot seguit.

18. Cinc peces de terra adquirides a Jaume Tolosa i Jové davant el notari Ignasi Jaumandreu el 8 d'agost de 1896.

19. Bosch y Fuster s'havia constituït el 6 de febrer de 1894 davant el notari de Badalona Esteve Torent Torredadella, pels socis Mariano Fuster Fuster i Josep i Vicenç Bosch Grau (com a socis únics de José Bosch y Hermano). Registrada en el full 2725, foli 54 del volum 34 del Llibre de societats del Registre Mercantil, es dedicava a l'elaboració o fabricació i venda del vi escumós anomenat *champagne*. El seu capital social era de 70.000 pessetes (35.000 de Fuster i 35.000 de José Bosch y Hermano). La durada era indefinida (encara que passats deu anys algun dels socis podia proposar dissoldre-la), podia adquirir privilegis de fabricació (i de fet ja a l'inici incorporava el que havien contractat Mariano Fuster i Adolfo Reilileu a Stuttgart el 8 de juliol de 1892) i la gerència de la firma es confiava únicament i exclusiva a qui exercís el càrrec de gerent de la raó social José Bosch y Hermano (mentre ho fos un dels germans Bosch Grau). Bosch y Fuster es va dissoldre a l'octubre de l'any 1900 i Vicenç Bosch es quedà o adquirí per a ell privadament les propietats que

pertanyien a la societat. Per saber més d'aquesta societat, vegeu l'article de Francesc VALLS JUNYENT. «Comptiendo con el champagne. La industria española de los vinos espumosos antes de la Guerra Civil». Comunicació presentada al *VIII Congreso de la Asociación Española de Historia Económica*. Galissia, setembre de 2005. I, també, VALLS JUNYENT, Francesc. «Les trifulgues amb el xampany dels fabricants de l'anís del Mono». Dins *Estudis d'Història Agrària*, núm. 17, 2004, p. 939-956. Mariano Fuster, d'origen mallorquí, va tenir a Badalona una empresa de productes químics dedicada a la fabricació de silicat de sosa. Va encarregar a Lluís Domènech i Muntaner la casa modernista coneguda com a *Casa Fuster* per regalar-li a la seva esposa Consol Fabra i Puig. Actualment aquest edifici, situat al capdamunt del passeig de Gràcia de Barcelona, és l'Hotel Casa Fuster.

20 Clapés y Cía., societat en comandita, es va constituir el 29 de novembre de 1892 davant el notari Esteve Torent Torreadella de Badalona, i es va enregistrar en el full 2721, del foli 148 del volum 34 del llibre de societats del Registre Mercantil. Els socis fundadors foren Pere Clapés i Trabal (amic de Vicenç Bosch i un dels marmessors del seu testament), Joaquim Escribà de Romaní (marquès de Monistrol) i Josep i Vicenç Bosch com a únics socis de la societat José Bosch y Hermano. El 3 de març de 1894, en escriptura notarial davant el notari Pere Arnau de Barcelona, es modificà la societat i se n'augmentà el capital social, que passà de 80.000 a 175.000 pessetes —25.000 de Pere Clapés, 75.000 de Joaquim Escribà i 75.000 de José Bosch y Hermano. La durada de la societat es va pactar a 10 anys a comptar des del dia 29 de novembre de 1892 i Pere Clapés passà de ser soci col·lectiu a industrial,

mentre que el marquès de Monistrol i José Bosch y Hermano n'eren socis comanditaris.

21. També davant el notari Pere Arnau Ribas, el dia 21 de maig de 1909.

22. Entre 1903 i 1905 Vicenç Bosch Grau va estar d'alta a la Matricula de Contribució Industrial i Comercial de Badalona per una indústria de producció de gas acetilè per a ús propi.

23. Els llibres d'actes, de caixa i els copiadors de cartes de la Societat de fabricants i comerciants al major d'anisats i licors de Catalunya d'aquests anys es conserven a l'Arxiu d'Anís del Mono.

24. Medalles i recompenses que es relacionen en el document de constitució de Bosch y Cía. (vegeu quadre p 106).

25. BOPI, núm. 368 de 1901, p. 803.

<i>Distinció</i>	<i>Data</i>	<i>Lloc d'obtenció</i>
Medalla afinació	1877	Exposició Nacional Vinícola de Madrid
Medalla de plata	21.10.1878	Exposició Universal de París
Medalla d'or	04.07.1881	Exposició de Matanzas
Medalla perfecció	20.10.1883	Exposició regional de Vilanova i la Geltrú
Medalla 2a classe	12.10.1887	Exposició aragonesa de Saragossa
2 medalles d'or i diploma	09.12.1888	Exposició Universal de Barcelona
Medalla mèrit especial	1893	Exposició Internacional de Chicago
Diploma d'honor	1895	Exposició nacional, internacional i universal de Bordeus
Medalla d'or	24.07.1895	Exposició regional filipina de Manila
Diploma d'honor	1896	Exposició Internacional de Suez
Diploma gran premi	28.02.1898	Exposició a la República de Guatemala
Diploma d'or	29.09.1899	Exposició Universal de París
9 recompenses industrials	16.01.1904	Registre de la propietat industrial, folis 58 a 70, llibre 1, núm. 16
4 recompenses industrials	18.01.1904	Registre de la propietat industrial, folis 58 a 70, llibre 1, núm. 16